

Padec totalitarizma še ne pomeni, da prihaja svoboda

Dino Mustafić V **SNG Nova Gorica** je postavil na oder predstavo *Zmaj* Jevgenija Švarca, ki ima velik subverziven potencial

V **SNG Nova Gorica** je nedavno postavil na oder *Zmaja* Jevgenija Švarca, konec meseca pa je napovedano ekskluzivno gostovanje mednarodne koprodukcije Srbije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine *Majhen mi je ta grob* pod njegovo taktirko.

KATJA ŽELJAN

Priznanega bosanskega režiserja Dina Mustafića (1969) pri nas poznamo po uprizoritvah, ki jih je pripravil s slovenskimi ustvarjalci, in po gostovanjih njegovih režijskih postavitev, ki so nastale v produkciji različnih tujih gledališč, denimo po uprizoritvi drame *Helverjeva noč* Ingmarja Villqista, tematizaciji grožnje fašizma in največkrat nagrajeni predstavi v zgodovini bosansko-hercegovskega gledališča.

Režiser, čigar svetovni nazor in profesionalno etiko je formirala vojna izkušnja, že vrsto let umetniško vodi mednarodni gledališki festival MESS, uspehe dosega tudi na filmskem področju. Na oder je postavil več kot petdeset besedil klasičnih in sodobnih avtorjev: pred dnevi so v **SNG Nova Gorica** premierno uprizorili *Zmaja* ruskega pisatelja in dramatika Jevgenija Švarca, v katerem je Mustafić v pravičnem okviru postavil politično satiro o vsakovrstnih totalitarizmih in apatiji ter zaslepljenosti ljudstva v njih.

Na novinarski konferenci pred premiero ste dejali, da ima *Zmaj* izreden subverziven potencial, morda še večjega kot pred sedemdesetimi leti, ko je delo nastalo. Razkriva pa le smer, v katero gremo, četudi ne kaže s prstom na krivce.

Zmaj Jevgenija Švarca je pravzaprav klasična literatura, ki ima tako kot vsaka velika in dobra literatura univerzalne pomene, ki se nanašajo tudi na današnji čas. V tem literarnem potencialu smo našli veliko elementov, ki z današnje perspektive delujejo aktualno in sodobno ter na neki način omogočajo, da kritično izprašujemo stvarnost okrog nas. V mislih imam predvsem politično in socialno stvarnost. Po drugi strani se moramo vprašati, kaj smo z demokracijo pravzaprav pridobili v aktualnem političnem in socialnem sistemu. V tej luči metafora

zmaja ni le esencialno zlo, ki ga je v zgodovini najpogosteje utelešala avtoritarna ali totalitarna despotska oblast, temveč je *zmaj* pravzaprav mentalni sklop, način razmišljanja. Ta se kaže kot netolerantnost, nagnjenje k manipulacijam in podkupovanju, podcenjevanju, manipuliranju z ljudmi in njihovimi umi...

Danes zagotovo ne živimo več v avtorskih režimih, toda ideološko gledano imamo opravka z razrastom 'demokrate', transformacijo demokracije, v kateri predstavniki naših dejanskih in političnih interesov zagotovo ne sedijo v parlamentarnih klopih. Po tej interpretaciji torej govorimo o antibajki, občutku, da padec nekega družbenega sistema, totalitarizma, če hočete, ne pomeni tudi, da prihaja doba svobode. Za to se moramo pravzaprav ves čas boriti, jo negovati in ščititi.

Švarc je v predstavi v **SNG Nova Gorica dobil nekakšen 'podaljšek', ki osvetljuje aktualne razmere na slovenskih tleh. Zakaj ste ga pripeli k predstavi?**

Odnos med fikcijo in stvarnostjo je izredno zanimiv, zato se predstava začne z uvodom, v katerem pojasnimo arhetipske koordinate vsake bajke in občinstvu duhovito in ironično predstavimo srž zgodbe. Mislili smo, da bo tudi z dramaturškega stališča zanimivo videti, kako bomo odstrili dokumentarni vidik gledanja na vprašanja, ki jih zastavlja predstava. To se je pokazalo kot izredno zanimivo, provokativno, intrigantsko, zlasti za mlado generacijo. Prepričani smo bili, da moramo v nekem trenutku skočiti v svet iluzije, bajke, da bi lahko odprli ta aktualni, dokumentarni del predstave, ki avtoreflektira stvarnost, in to z dialogi o določenih temah.

Nekateri prizori so delovali naravnost šokantno. Je bil to vaš cilj?

Ne, s predstavami nikoli nisem hotel šokirati občinstva. Nisem zagovornik fistih, ki menijo, da je dramaturgija šoka ali takšnih prizorov sama po sebi dovolj. Moj cilj je bil, da predstava provocira. Da izzove interakcijo. Gledališče namreč vedno išče idealnega gledalca. Ta v gledališču zagotovo sedi sam. Seveda lahko komunicira s predstavo. Mi smo to počeli pri določenih prizorih oziroma inter-

pretaciji teh prizorov. Nekateri so bili namreč prav v funkciji emocionalnega toka vtisov. Uporabili smo ekstremna in radikalna sredstva, da bi razkrinkali današnjo moralo, hinavščino, pohlep...

V *Zmaju* nastopa Lancelot, srednjeveški vitez s statusom 'poklicnega junaka', ki nalivno pričakuje, da bo rešil ljudstvo tirana, namesto tega pa ga pričakajo strah, podrejenost in prepričanje ljudi, da ni mogoče ničesar spremeniti. Ali ljudstvo danes sploh še potrebuje Lancelota?

Lancelot je romantični zanesešnjak z idealističnimi predstavami, ki bi danes prišel v svet – kako naj rečem – pretiranih besed. V takšnem svetu politika obljublja boljše in bolj dostojanstveno življenje, evropsko blagostanje, v njem govorimo o evropskih vrednotah, čeprav se velikokrat zdi, da v tej dobi sploh (še) ne živimo. Po mojem mnenju bi se morala najprej družba v biti spremeniti. Prepričan sem, da se lahko spremembe zgodijo le, če spremenimo sebe od znotraj, če si postavimo visoke cilje, po katerih bi morala delovati skupnost. Demokracija je brez dvoma vzdrževanje večinskega stališča, a tudi s poslušom za manjšinsko, kritično mišljenje. Perspektivo tega vprašanja odstiram tudi s predstavo *Zmaj*. Theater je namreč prostor, ki postavlja vprašanja, četudi se nikoli ne filtrira in daje odgovorov.

Se je s Švarcem treba vprašati tudi o spremembi sveta? Kakšno vlogo ima pri tem upanje?

Smo v iskanju upanje. Neč smo imeli utopiste, kot je Tommaso Campanella, ali filozofe, kot je John Locke, ki so nam v različnih civilizacijah ponujali svojo utopično sliko sveta. Danes se zdi, kot da tega ni več. Ko človek živi samo od upanja, se zagotovo počuti kot Camusov tujec. Ko človek izgubi upanje, se vprašamo, kje je humanizem okrog nas. *Zmaj* je na neki način predstava o tem, koliko je upanje povezano z ljubeznijo – ljubeznijo do človeka, ljubeznijo kot pojmom dobrega in moči, da stvari premaknemo, spremenimo. V tem smislu je predstava ironična, da ne rečem avtorefleksija mene samega, ki sem izgubil upanje, da so velike spremembe v mojem življenju mogoče.

Veliko delam, veliko potujem

Page: 16

Reach: 157000

Country: SLOVENIA

Size: 673 cm2

2 / 2

po različnih sredinah, kulturah in jeziki. Pred Novo Gorico sem režiral v Parizu. Tam je vsak četrti človek glasoval za ekstremno desničarsko pozicijo in Jean-Marieja Le Pena, saj se tam drugačnost – od barve kože do etičnega porekla in verske identitete – tolmači kot največje zlo, kot nevarnost, ki lahko ogrozi državo.

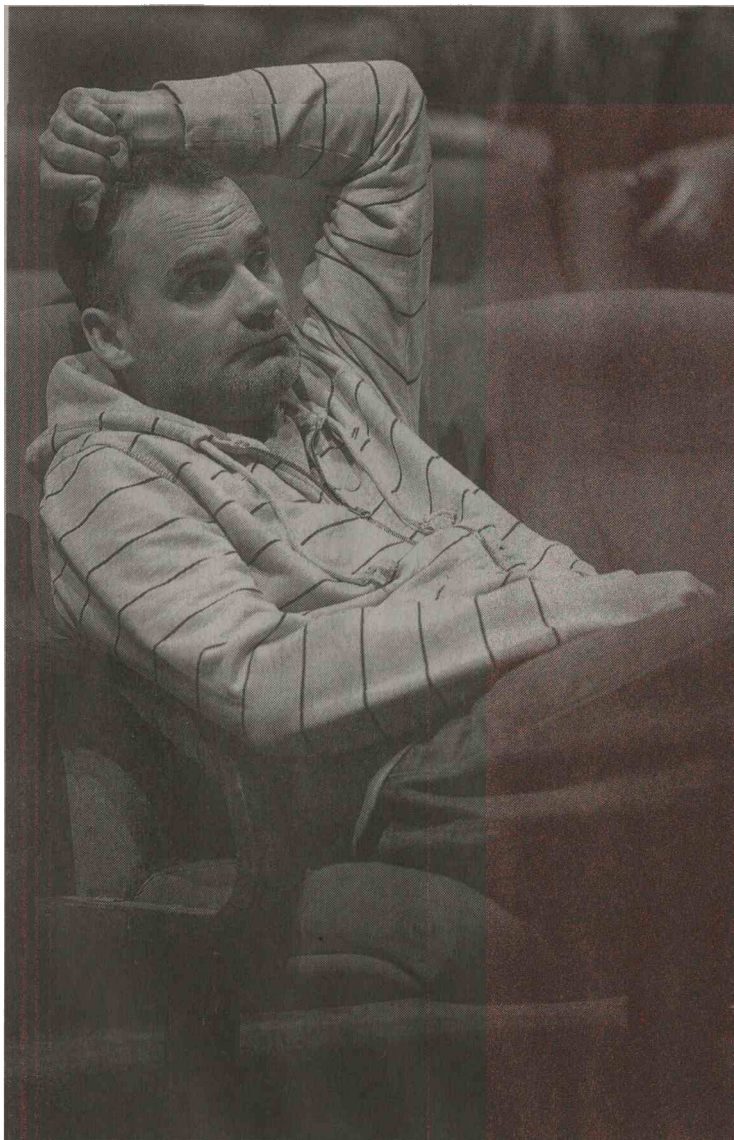
Konec meseca znova prihajate v Novo Gorico, tokrat z ekskluzivnim gostovanjem mednarodne koprodukcije Srbije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine *Majhen mi je ta grob*. Zgodba pripoveduje o Gavrilu Principu, ki je v sarajevskem atentatu streljal na Franca Ferdinanda, kar je bil povod za začetek prve svetovne vojne.

Drži. Predstava je že bila na dveh mednarodnih festivalih, beograjskem *Bitefu* in sarajevskem MESS, kjer je besedilo prejelo zlati lovorov venec za najboljši dramski tekst, igralec Ermin Bravo pa priznanje za najboljšo igralsko kreacijo. Predstava je bila premierno uprizorjena v Beogradu, Sarajevu, na Brionih in v Zagrebu. Letos bo ekskluzivno na odru **SNG Nova Gorica**.

Zgodba ne govori le o sarajevskem atentatu kot zgodovinskem dogodku, temveč tudi o aktu atentata. Pri tem sem se oprl na moderno politično zgodovino. V ospredju so vprašanja, ki mučijo tudi mojo generacijo: zgodovinski premik krvi, nasilja, maščevanja, mraka nacionalizma ... torej kontinuitete tistih, ki kreirajo zgodovino iz ozadja, oziroma tistih, ki si v ta namen prisvajajo nekoč vzvišene in plemenite ideje revolucije.

Tudi v tej predstavi je mogoče najti klic (Gavrila Principa) po osvoboditvi, v konkretnem primeru izpod avstro-ogrskega jarma ...

Pravzaprav je v gledališču tako, da skozi različne perspektive osvetljujejo neko stalno točko. Ker sem največ življenja preživel v Bosni in Hercegovini, se v predstavah vračam k temu kot nekdo, ki je indirektno videl in doživel, da svoboda ni abstrakten, temveč konkreten pojem. Žal danes še vedno marsikdo ne razume, da je bogastvo živeti v multikulturni in multietnični skupnosti. Dokler to spoznanje ne bo civilizacijska vrednota, bo obstajala potreba, da se prav skozi gledališke predstave vedno znova vračam k vrednoti svobode.

Dino Mustafić: »Moj cilj je, da predstava izzove interakcijo.«
FOTO JANKO DIMITRIJEVIĆ